

فرمانده معظم کل قوا: «

قوی شدن کشور جزو هدفهای ما است. این هم از خطوط اصلی نسخه‌ی بعثت است؛ قرآن میفرماید که «وَأَعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»

مقاله پژوهشی: معرفی راهبردهای اقتدار فرهنگ دفاعی ج.ا.ایران در

منطقه بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴

حسین سبزی، انتشار محبی، حمیدرضا حاتمی^۳

[20.1001.1.17351723.1401.20.80.4.6](https://doi.org/10.17351/223.1401.20.80.4.6)

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۱۲

چکیده

فرهنگ به عنوان وجه نرم‌افزاری قدرت همواره بیش‌ترین تأثیرگذاری را در میان مؤلفه‌های قدرت داشته است و یکی از بنیادی‌ترین ملزومات قدرت دفاعی هر کشوری به شمار می‌رود. قدرت فرهنگی ضمن اینکه خود وسیله‌ای برای دفاع و غلبه است، می‌تواند سایر مؤلفه‌های قدرت را تحت تأثیر تحولات خود قرار داده و آنرا تقویت یا تضعیف نماید. و این مهم در اسناد بالادستی و فرمایشات بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران و مقام معظم رهبری مشهود می‌باشد. هدف اصلی این مقاله تدوین راهبردهای کسب قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگ بر اساس سند ۱۴۰۴ و عوامل و شاخص‌های مرتبط با آن می‌باشد. در این پژوهش از روش توصیفی و استنباطی استفاده شده است. جامعه آماری شامل کارشناسان و خبرگان در امور فرهنگی و دفاعی می‌باشند و حجم نمونه به صورت هدفمند ۶۰ نفر انتخاب گردیده‌اند. بر این اساس، با استفاده از روش تجزیه و تحلیل SWOT، هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید با توجه به محیط داخلی و خارجی کشور شناسایی و راهبردهای مناسب انتخاب گردیدند و با استفاده از روش TOPSIS راهبردها، اولویت‌بندی و در نهایت ۸ راهبرد برتر در حوزه فرهنگ انتخاب و پیشنهاد شد که تحلیل انجام شده نشان می‌دهد که از لحاظ قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگی، در حالت تهاجمی قرار داریم؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که راهبرد یکم از مناسب‌ترین راهبردها به شمار می‌رود. بنابراین مناسب‌ترین راهبرد برای بعد فرهنگی قدرت برتر دفاعی «پیوند نسل‌های کنونی و آینده کشور با نسل سرافراز انقلاب اسلامی از طریق تبیین مبانی نظری و معرفت‌شناسی و توسعه تجربیات حاصل از فرهنگ دفاع مقدس با برنامه‌ریزی صحیح جهت انگاره‌سازی برای آیندگان» می‌باشد.

واژگان کلیدی: راهبرد دفاعی، فرهنگ، قدرت برتر دفاعی، قدرت منطقه‌ای، سند چشم‌انداز، راهبرد اقتدار فرهنگ دفاعی.

^۱ . دکترای رشته سیاست دفاعی دانشگاه عالی دفاع ملی

^۲ . دکترای رشته سیاست دفاعی دانشگاه عالی دفاع ملی

^۳ . عضو هیئت علمی دانشگاه امام حسین (علیه السلام)

مقدمه

استقلال و اقتدار فرهنگی برآیند تعالی ذاتی، پویایی، انسجام فرهنگ در سطح درونی، جذابیت، گسترش و نفوذ آن در سایر فرهنگ‌ها و ملت‌هاست (دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی سند مهندسی، ۱۳۹۱: ۱۵). حضرت امام خامنه‌ای (ره) در بیانات خود بر نقش اساسی اقتدار فرهنگی به عنوان یکی از زیر مجموعه‌های اقتدار ملی مکرر بر آن تأکید ورزیده‌اند، و در تعریف اقتدار فرهنگی می‌فرمایند: "اقتدار فرهنگی یعنی از لحاظ فرهنگی، فرهنگ کشور اثرگذار باشد و اثرپذیر نباشد و تهاجم فرهنگی، به شکل صحیحی دفع شود" (حضرت امام خامنه‌ای (ره)، خطبه‌های نماز جمعه تهران، ۱۳۸۰/۲/۲۸). عوامل فرهنگی نقش مهمی در تأمین مقاصد ملی یک کشور ایفا می‌کنند (پورشاسب، ۱۳۸۶: ۱۲۱-۱۲۰). تأکید بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (رحمت اله علیه) در طول نهضت و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی به مقوله‌ی فرهنگ و این که می‌فرمایند: «فرهنگ وسیله‌ی غلبه است همانطور که در صدر اسلام مسلمین با فرهنگ غنی خود بر دیگر کشورها غلبه کردند» (همان، ج ۱: ۱۲۲۷). حاکی از توجه عمیق ایشان به مرزهای فرهنگی و تأثیرگذاری فرهنگ در قدرت دفاعی ج.ا.ای. می‌باشد. آسیای جنوب غربی، از منظر کلی، منطقه راهبردی جهانی به شمار می‌رود. این منطقه مهم با داشتن حساسیتی ویژه، منافع منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای کشورهای داخل و خارج خود را مصون نگه می‌دارد. وجود چرخه بی‌ثباتی و منازعه در منطقه آسیای جنوب غربی نشان می‌دهد که کشورهای این منطقه با وجود دارا بودن زمینه‌های همگرایی، همواره در جهت واگرایی گام برداشته‌اند به همین دلیل محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران دارای طیف وسیعی از تهدیدات است که برخی از آن‌ها در قالب تهدیدات نظامی و بعضی در چارچوب تهدیدات فرهنگی، سیاسی، اطلاعاتی، جنگ سایبری و اقتصادی است و روند تقابلی و تهاجمی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران حول محور محدود سازی ساختاری به اشکال گوناگون و با هدف جلوگیری از افزایش نفوذ منطقه‌ای ایران از طریق متهم سازی به عنوان منبع اصلی گسترش بنیادگرایی و تهدید مستقیم منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، همواره مخاطره امنیتی کشورمان را افزایش و مطلوبیت‌های منطقه‌ای را کاهش داده است. (عسگر خانی، ۱۳۹۰: ۸۱).

توان دفاعی و موفقیت هر کشور در پاسخ به تهدیدات متفاوت، مستلزم در اختیار داشتن فرهنگ قوی می‌باشد. بی‌شک فرهنگ یکی از مهم‌ترین عوامل برتری دفاعی بوده و برتری فرهنگ منجر به برتری در ابعاد مختلف قدرت خواهد شد. اساساً هیچ یک از الگوهای قدرت (سیاسی، اقتصادی، نظامی، علم و فناوری و...) بدون داشتن انطباق با مبانی فرهنگی یک جامعه نمی‌توانند به اقتدار تبدیل شوند (افتخاری، ۱۳۸۷: ۶). این نشان می‌دهد حتی دستیابی به قدرت برتر دفاعی مستلزم داشتن اقتدار فرهنگی است. ظرفیت‌سازی در بخش دفاعی کشور رابطه تنگاتنگی با تولید قدرت در عرصه فرهنگ به عنوان وجه نرم‌افزاری قدرت دفاعی دارد. از یک طرف فرهنگ به عنوان یک مؤلفه تأثیرگذار در عرصه قدرت دفاعی محسوب می‌گردد و از طرف دیگر تأثیرگذاری و مؤلفه فرهنگ در دیگر مؤلفه‌های قدرت دفاعی دارای اهمیت است.

تحقیق حاضر ضمن تدوین راهبردهای تحقق قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگی بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ به یکی از مبرم‌ترین نیازهای دفاعی کشور، در یکی از حساس‌ترین برهه‌های تاریخی حیات ملت بزرگ ایران خواهد پرداخت و ضمن تعیین موقعیت موجود قدرت دفاعی کشور، مؤثرترین شیوه‌ها و راه‌های تحقق قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگ را ارائه می‌نماید. هدف اصلی این تحقیق دستیابی به راهبردهای کسب قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگ برابر سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ می‌باشد با عنایت به مراتب فوق مسئله تحقیق را می‌توان چنین طرح کرد: با توجه به شرایط متغیر و پرشتاب محیطی و شناخت مسائل محیط داخلی (ملی) و بین‌المللی، راهبردهای دستیابی جمهوری اسلامی ایران به قدرت برتر فرهنگ دفاعی در منطقه بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ کدامند؟

۱. کلیات

۱-۱. بیان مسئله

دهه‌های اخیر را باید عصر وقوع تغییرات بنیادی سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فناوری محسوب نمود. ریشه بسیاری از این تغییرات را می‌توان در پایان جنگ سرد، توسعه اطلاعات و ارتباطات، افزایش منازعات و جنگ‌های داخلی و خارجی جستجو کرد. این شرایط موجب

گردید تا شیوه اعمال قدرت دولت‌ها نیز همپای با تحولات سریع بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی دچار دگرگونی گردد. این تحولات که ارزش‌ها، هنجارهای بومی و منافع بسیاری از دولت - ملت‌ها را با چالش مواجه نموده، اقدامات دولت‌ها را نیز در حفظ و افزایش قدرت را مضاعف کرده است، به گونه‌ای که آن‌ها تلاش می‌کنند قدرت خود را در صحنه داخلی و بین‌المللی تحکیم و توسعه بخشند. رهبران شیعی همواره در تنگنای فراگیر دوران قرار داشته و به منابع بنیادین قدرت مانند: حکومت و اقتصاد دسترسی نداشته‌اند؛ بنابراین پاسخ به این مسأله که «مهم‌ترین مؤلفه‌های امامان برای امتداد حیات اجتماعی شیعه چه بوده است؟ مهم‌ترین راهبرد ایشان برای خروج از این وضعیت، «اقتدار فرهنگی» بوده است که «مرجعیت علمی» و «سرمایه‌گذاری فرهنگی» از مهم‌ترین ارکان آن به شمار می‌آیند و در اثر آن، تقویت و استمرار حیات شیعه خارج از دایره قدرت و غلبه بر گفتمان اکثریت حاکم، حاصل شده است؛ تا جایی که ایشان با اتخاذ این راهبرد حیاتی توانستند، جان تازه‌ای به کالبد نیمه جان شیعیان بخشیده و علاوه بر اثرگذاری عمیق بر دیگر فرهنگ‌ها، توسعه نفوذ قلمرو جغرافیای فرهنگی تشیع؛ به اوج اقتدار حقیقی دست یافته و فراتر از قلمرو سیاسی حاکمان، به قدرت اجتماعی تبدیل شوند تا امتداد اجتماعی خود را نیز تضمین نمایند (محمد دوست، ۱۴۰۰).

ملاحظات کلی کشورهای منطقه در سال‌های آغازین قرن بیست و یکم حاکی از این است که کشورهای منطقه نگرانی شدید امنیتی دارند، بسیاری از کشورها از بیم همسایگان، پیمان‌های امنیتی بلند مدت با قدرت‌های بزرگ فرامنطقه‌ای منعقد کرده‌اند، قدرت‌های بزرگ هم با استفاده از این فرصت طلایی حضور و نفوذ خود را در این کشورها گسترش داده‌اند (قدیر نصری، ۱۳۸۴: ۶۳). در شرایطی که ساختار نظام بین‌الملل فاقد اقتدار مرکزی است، جمهوری اسلامی ایران در چنین شرایطی از طریق خودیاری بایستی امنیت و قدرت خود را با ارتقای قابلیت‌های ساختاری و داخلی به تولید و ارتقای قدرت توجه داشته باشد (مصاحبه با دکتر ابراهیم متقی، استاد علوم سیاسی دانشگاه تهران: ۱۳۹۱/۸/۱۵). با توجه به دغدغه‌ها و تهدیدات جدی موجود در منطقه، تحولات پر شتاب جهان کنونی و ورود متغیرهای متعدد در صحنه داخلی و بین‌المللی تاثیرگذار بر نظام جمهوری اسلامی ایران، و با در نظر گرفتن همه مسائل، چالش‌ها و تهدیدات داخلی و خارجی، ما را بر آن می‌دارد، که در پی دستیابی به قدرت برتر

دفاعی منطقه ای باشیم و راهبردهای رسیدن به آن را جستجو نماییم. مقوله قدرت دفاعی را جدی و مهم بدانیم و همان گونه که بنیانگذار و معمار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (ره) می‌فرمایند:

"در هر شرایطی باید بنیه دفاعی کشور قوی باشد. مردم ما، که در طول سال‌های جنگ و مبارزه ابعاد کینه و قساوت و عداوت دشمنان خدا و خود را لمس کرده‌اند، باید خطر تهاجم جهانخواران در شیوه‌ها و شکل‌های مختلف را جدی‌تر بدانند" (حضرت امام خمینی «ره»، ج ۲۱: ۹۴). و یا حضرت امام خامنه‌ای «ره» می‌فرمایند: "علاج ملت ایران در کسب اقتدار است" (امام خامنه‌ای، ۱۳۸۷، ۹۳).

با توجه به دغدغه‌ها و تهدیدات جدی موجود در منطقه، تحولات پر شتاب جهان کنونی و ورود متغیرهای متعدد در صحنه داخلی و بین‌المللی تاثیرگذار بر نظام جمهوری اسلامی ایران، و با در نظر گرفتن همه مسائل، چالش‌ها و تهدیدات داخلی و خارجی، ما را بر آن می‌دارد، که در پی دستیابی به قدرت برتر دفاعی منطقه‌ای باشیم، و راهبردهای رسیدن به آن را جستجو نماییم.

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

حضرت امام خامنه‌ای «ره» در خصوص گام برداشتن در مسیر سند چشم‌انداز می‌فرمایند: «چشم‌انداز به عنوان برنامه کلان ۲۰ ساله کشور، سندی فرا دولتی و محصول کار متراکم و صحیح کارشناسی است و باید به عنوان یک میثاق در همه قانونگذاری‌ها، برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌ها مورد توجه کامل قرار گیرد و هر برنامه و فعالیتی که در جهت سند چشم‌انداز نیست اصلاح شود.» (حضرت امام خامنه‌ای «ره»، دیدار با هیأت وزیران، ۱۳۸۶/۶/۴).

۱) ضرورت این تحقیق از آن جا ناشی می‌شود که در صورت بی‌توجهی به انجام این نوع تحقیقات ضمن عدم رفع بخشی از دل‌مشغولی‌ها و دغدغه‌های حضرت امام خامنه‌ای «ره»، ممکن است اهداف دفاعی جمهوری اسلامی ایران بر اساس سند چشم‌انداز به شکل مناسب عملیاتی نشود و تحقق کسب قدرت برتر دفاعی در منطقه با مشکل روبرو گردد.

۲) فقدان راهبردهای مدون، رسمی و علمی که همه جوانب را برای تحصیل قدرت برتر دفاعی بر اساس سند چشم‌انداز در نظر گرفته باشد، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است و انجام این تحقیق را ضروری ساخته است.

۳) ضمن اینکه انجام نشدن این پژوهش، توسط ستاد کل نیروهای مسلح به عنوان مهم‌ترین نهاد راهبردی دفاعی کشور و دانشگاه عالی دفاع ملی به عنوان مجری طرح و یکی از مهم‌ترین مراکز علمی کشور موجب از دست رفتن فرصتی مغتنم در جهت تحقق بخشی از اهداف دفاعی سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ خواهد شد.

تحقیق حاضر ضمن تدوین راهبردهای اقتدار فرهنگ دفاعی در منطقه بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ به یکی از نیازهای مهم دفاعی کشور، در مقطع حساس کنونی خواهد پرداخت و ضمن تعیین وضعیت موجود قدرت دفاعی کشور، راه‌های تحقق اقتدار فرهنگی در منطقه را ارائه خواهد نمود.

۲) از لحاظ کاربردی موجب وفاق و همدلی، اشتراک مساعی و اهتمام مسئولین دفاعی کشور (دولت، مجلس، شورای عالی امنیت ملی، نیروهای مسلح و سایر نهادهای مرتبط با امور دفاعی) می‌گردد.

۳) نتایج این تحقیق از یک سو سازمان‌ها و نهادهای دفاعی کشور را به راهبردهای مدون و پذیرفته شده مجهز می‌کند و از سوی دیگر؛ چنین راهبردهایی موجب می‌شوند برداشتی واحد از افق‌های پیش‌روی قدرت برتر دفاعی منطقه و چگونگی دستیابی به آن‌ها فرا روی مسئولین دفاعی کشور قرار گیرد.

۱-۳. پیشینه تحقیق

۱). کوچکی و همکاران (۱۳۹۶) گزارش کردند که جهت رسیدن به قدرت برتر نظامی در منطقه بر اساس سند ۱۴۰۴ یافته‌های تحقیق را در قالب راهبردهای تدوین شده در دو بعد قدرت افزایی و قدرت سازی مورد توجه قرار گرفت. و نشان دادند در بعد قدرت افزایی اگر جمهوری اسلامی ایران نوعی موازنه در حوزه منطقه ای به موازات تأثیرگذاری بر معادلات دفاعی و نظامی از طریق بهره برداری از موقعیت راهبردی و ایجاد و بهره گیری از قدرت

نهضتی انجام دهد. در آن شرایط بسیاری از مخاطره ها و تهدیدات منطقه‌ای ایران کاهش می‌یابد. این اقدام مستلزم آن است که ایران متناسب با تهدیدات برخوردارها و محیط امنیتی پیرامونش و با بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود ضمن تهدید سوزی و مقابله با کانون‌های تهدید و فرصت سازی، راهبرد نظامی خود را جهت اقدام بازدارنده انجام دهد. تا بتواند انتظارات سند چشم انداز ۱۴۰۱ را بر مبنای عزت، اقتدار و تولید قدرت برآورده سازد. در بسیاری از پژوهش‌ها که در چند سال اخیر در خصوص قدرت ملی تدوین گردیده، برخی به شکل خاص و برخی به شکل کلی به مؤلفه فرهنگ پرداخته‌اند؛ اما تحقیقی مشابه با عنوان راهبردهای قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگ تاکنون انجام نشده است و از این جنبه تحقیق پیش رو دارای نوآوری می‌باشد

۴-۱. سؤال‌های تحقیق

۱-۴-۱. سوال اصلی

(۱) راهبردهای کسب قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگ بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ کدامند؟

۲-۴-۱. سوال‌های فرعی

- (۱) شاخص‌های حوزه فرهنگی کسب قدرت برتر دفاعی در منطقه کدامند؟
- (۲) نقاط ضعف، قوت‌ها، تهدیدات و فرصت‌های موجود در حوزه فرهنگی کسب قدرت برتر دفاعی منطقه کدامند؟
- (۳) راهبردهای حوزه فرهنگی کسب قدرت برتر دفاعی در منطقه بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ کدامند؟
- (۴) اولویت راهبردهای حوزه فرهنگی کسب قدرت برتر دفاعی در منطقه بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ کدامند؟

۵-۱. هدف‌های تحقیق

۱-۵-۱. هدف اصلی

دستیابی به راهبردهای کسب قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگ برابر سند چشم‌انداز ۱۴۰۴.

۱-۵-۲. هدف‌های فرعی

- (۱) تبیین شاخص‌های حوزه فرهنگی کسب قدرت برتر دفاعی در منطقه.
- (۲) تبیین نقاط ضعف، قوت‌ها، تهدیدات و فرصت‌های موجود در حوزه فرهنگی کسب قدرت برتر دفاعی منطقه.
- (۳) تبیین راهبردهای حوزه فرهنگی کسب قدرت برتر دفاعی در منطقه بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴.
- (۴) تبیین اولویت راهبردهای حوزه فرهنگی کسب قدرت برتر دفاعی در منطقه بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴.

۱-۶. روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی- توسعه‌ای می‌باشد که با روش تحقیق موردی- زمینه‌ای و با رویکرد آمیخته (کمی و کیفی) تهیه شده است. جامعه نمونه این پژوهش تعداد ۶۰ نفر از خبرگان راهبردی حوزه‌های سیاسی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصاد دفاعی، علمی- فناوری، ژئوپلیتیکی- زیست محیطی و نظامی هستند که به صورت هدفمند انتخاب شده‌اند. در این پژوهش؛ روش گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای و میدانی است و ابزار گردآوری آنها سوال‌ها مصاحبه و پرسشنامه می‌باشد. تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش با دو روش توصیفی (محاسبه میانگین، میانه، مد و نمای اطلاعات پژوهش) و استنباطی (استفاده از تکنیک تدوین راهبرد Swot بهبود یافته) و رتبه دهی فریدمن (برای اولویت‌بندی راهبردها) انجام گرفته است.

۱-۷. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش در تجزیه و تحلیل به دو شیوه به شرح زیر عمل شده است:
الف) روش توصیفی: در این روش میانگین، میانه، مد و نمای اطلاعات پژوهش محاسبه گردید.
ب) روش استنباطی:

- ۱) ضریب لاشه: برای تعیین روایی سؤالات طراحی شده.
- ۲) ضریب آلفای کرونباخ: برای تعیین پایایی سؤالات طراحی شده (بالتر از ۰/۶) تایید گردید.
- ۳) رگرسیون جهت تعیین سهم هر کدام از مؤلفه‌ها و شاخص‌های قدرت فرهنگی، در تحقق قدرت برتر دفاعی منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران در حوزه فرهنگ.
- ۴) رتبه‌دهی فریدمن (برای اولویت‌بندی راهبردهای قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگ)
- ۵) روش SWOT برای تدوین راهبرد و TOPSIS برای اولویت‌بندی راهبردها.

۸-۱. یافته‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل آن‌ها

در این پژوهش ابتدا با مطالعات اکتشافی، کلیه اسناد بالادستی از جمله تدابیر و فرمایشات فرماندهی معظم کل قوا، سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران و قانون برنامه پنج‌ساله چهارم و پنجم جمهوری اسلامی ایران در حوزه فرهنگ و مرتبط با دفاع مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت. پژوهشگر پس از استخراج گویه‌ها و سنجش‌روایی و پایایی آن‌ها، گویه‌ها را در قالب پرسشنامه در حوزه فرهنگ دفاعی تهیه کرده و به این ترتیب ابزار گردآوری پژوهش به صورت پرسشنامه آماده گردید. همچنین از ابزار مصاحبه به منظور احصاء نظر خبرگان حوزه فرهنگی که در حوزه دفاعی نیز صاحب نظر باشند، استفاده شده است.

۹-۱. جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش کلیه محققان، کارشناسان، و خبرگان حوزه، امور نظامی و دفاعی، سیاست دفاعی، اقتصاد دفاعی، علوم و فناوری‌های دفاعی، فرهنگی و اجتماعی و ژئوپلیتیکی بودند که سابقه و تجربه مدیریت و فرماندهی در سطوح بالایی نیروهای مسلح (در ستاد کل نیروهای مسلح، ارتش، سپاه، وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح، و نیروی انتظامی)، و یا در سایر مراکز و ارکان نظام مانند دبیرخانه شورای امنیت ملی، مرکز تحقیقات راهبردی مجمع تشخیص مصلحت نظام و... را داشته باشند، به عنوان جامعه آماری این تحقیق شناخته می‌شوند. به طور خلاصه جامعه آماری این تحقیق به شش دسته (طبقه) زیر قابل تقسیم هستند:

- (۱) خبرگان و صاحب نظران در حوزه امور سیاسی و دفاعی - امنیتی
- (۲) خبرگان و صاحب نظران در حوزه اقتصاد دفاعی - امنیتی
- (۳) خبرگان و صاحب نظران در حوزه علمی و فناوری دفاعی - امنیتی
- (۴) خبرگان و صاحب نظران در حوزه نظامی و دفاعی - امنیتی
- (۵) خبرگان و صاحب نظران در حوزه فرهنگی و اجتماعی با رویکرد دفاعی - امنیتی
- (۶) خبرگان و صاحب نظران در حوزه ژئوپلیتیک و زیست محیطی با رویکرد دفاعی - امنیتی

۲. ادبیات و مبانی نظری تحقیق

۲-۱. بخش پایانی

از میان مراحل مدیریت راهبردی (تدوین، اجرا و ارزیابی) در این مقاله فقط به تدوین راهبردهای کسب قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگ با رویکرد تحلیلی و با در نظر گرفتن وضع موجود و وضع آینده ۱۴۰۴ پرداخته شده و ابعاد قدرت دفاعی متناظر با ابعاد قدرت ملی در نظر گرفته شده است. همچنین در تبیین این مقاله از نظرات حضرت امام خمینی (رحمت اله علیه) که فرهنگ را وسیله‌ای برای غلبه و یا منشأ تمام خوشبختی‌ها و بدبختی‌ها ملت می‌دانند و امام خامنه‌ای (ره) که از اقتدار فرهنگی به مثابه اقتدار حقیقی یاد می‌کنند استفاده شده است.

۲-۱. مفهوم‌شناسی

۲-۱-۱. عوامل فرهنگی و تاریخی جمهوری اسلامی

در حقیقت سابقه تاریخ اعتقادی ایران باید از ظهور اسلام مورد مطالعه قرار بگیرد. توجه ایرانیان به خاندان رسالت از هر ملت دیگری بیشتر بوده؛ یعنی ایرانیان روح اسلام و معنی اسلام را در نزد خاندان رسالت یافته‌اند. در دوران صفویه با شکل‌گیری حوزه علمیه اصفهان و تبلیغ و تلاش مستمر عالمان شیعی، تشیع به صورت مذهب رسمی و واحد ایران در آمد و در میان مردم در تمام نقاط کشور جایگاه ویژه خود را یافت. با اطمینان می‌توان گفت موفقیت‌ها و اقتدار صفویه مدیون این امر بوده است. تحرک اعتقادی در دوران قاجار نیز ادامه یافت و از رشد و توسعه بیشتری برخوردار شد. فتوای کاشف الغطاء در جهاد در مقابل کفار در زمان

فتحعلی شاه هویت و نیروی مذهبی را در این دوران روشن می‌سازد. در جنبش تنباکو حکم کوتاه میرزای شیرازی قدرت مذهب را برای مقابله با استعمار انگلیس و دربار ناصرالدین شاه جلوه‌گر می‌سازد و نشان می‌دهد که تیغ نیروی مذهبی دو سو دارد، یک سوی آن متوجه کفر خارجی و سوی دیگر ناظر با استبداد و فساد داخلی است (پارسانیا، بی‌تا: ۹۵).

در جهان امروز موفقیت و پویایی هر نظام در گروه توجه آن به بسترسازی، تعدیل سیاست‌ها و برنامه‌ها، تطبیق سیاست و برنامه با تحولات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، علمی در مقیاس جهانی و بهره برداری از فرصت‌ها و تصمیم‌گیری در دوران بحرانی است (جهانتاب، محمد، ۱۳۸۵). از این رو، در تاریخ ایران، نمونه‌های برجسته‌ای همچون حکم تحریم تنباکو میرزای شیرازی و سیاست موازنه منفی دولت دکتر مصدق وجود دارد که حکایت از روحیه استقلال‌طلبی در ایرانیان دارد. بر این اساس، پس از پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار نظام جمهوری اسلامی، خط مشی و سیاستی تحت عنوان «سیاست نه شرقی، نه غربی» مورد توجه دولتمردان قرار گرفت که علاوه بر دارا بودن روحیه استقلال‌خواهی، تبلور نفی سلطه در مقطع زمانی جنگ سرد و نظام دو قطبی حاکم بر جهان بود. در مجموع عوامل فرهنگی و تاریخی از عوامل تأثیرگذار بر سیاست و راهبرد دفاعی ایران محسوب می‌شود (قوام، ۱۳۸۳: ۲۱۲).

۱-۲-۲. هویت، همگرایی و وحدت ملی و تأثیر آن در قدرت دفاعی

هویت ملی عبارت است از مجموعه خصائص و ارزش‌های یک ملت که افراد نسبت به آن‌ها خود آگاهی یافته و به واسطه‌ی آن‌ها احساس یگانگی و تعلق به همدیگر می‌کنند. هویت ملی موجب تمایز یک ملت از دیگران شده و موجبات معرفی آن را فراهم می‌آورد. هویت ملی بر اساس خصوصیات سرزمینی، فرهنگی، تاریخی، دینی، قومی، نژادی و غیره شکل می‌گیرد (حافظنیا، ۱۳۸۱: ۲۱۱). هویت مشترک موجب همگرایی و وحدت ملی در جامعه می‌گردد (پورشاسب، ۱۳۸۶: ۱۳۴). حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص انسجام ملی و احساس تعلق به ایران می‌فرماید: «همه باید بدانند ملت ایران با وجود این تنوعی که در مذهب و در قومیت و در اذواق و سلائق دارد، یک ملت است؛ یکپارچه است؛ ید واحد است.

با همین ید واحده بودن است که می‌تواند از منافع خود، از هویت خود، از حیثیت خود در مقابل خشن‌ترین دشمنان دفاع کند و دشمن را به حول و قوه‌ی الهی به زانو در بیاورد» (امام خامنه‌ای (ره)، ۱۳۸۷: ۶۷). پیدایش، حفظ و تداوم تاریخی ایران با کمک و همگرایی اقوام ایرانی حاصل شده است. امروز با توجه به اسناد و مدارک محکم تاریخی نمی‌توان نقش ارزشمند اقوام ایرانی را در انسجام ملی در طول تاریخ انکار کرد. ولی باید اذعان کرد در جامعه امروز ایران الگوی متوازن مشارکت مشاهده نمی‌شود و دیدگاه دولت و بخش مرکزی ملت نسبت به بخش حاشیه به دلیل برخی رفتارهای واگرایانه این بخش توأم با بدبینی و سوء تفاهم است، بر همین اساس تعامل ملی بین بخش مرکزی و پیرامونی به ویژه مناطق اقلیت‌نشین نامتجانس‌تر، به خوبی برقرار نمی‌شود (حافظ نیا، ۱۳۸۶: ۱۸۵).

۱-۲-۳. ولایت فقیه، ایدئولوژی و اعتقادات و تأثیر آن بر قدرت دفاعی و اراده ملی

حرکت امام خمینی (ره) در سال ۱۳۴۲ موجب شد تا روایی با اصل نظام به عنوان یک شعار جدید برای قدرت مذهبی مطرح شود و افزون بر درایت و نبوغ سیاسی حضرت امام (ره) موضع‌گیری تند استبداد نسبت به مذهب بعد از رحلت آیت‌الله بروجردی (ره) زمینه مقبولیت این شعار را فراهم ساخت. حضور مرجعیت شیعه در سطح رهبری سیاسی و نیروی مذهبی در جریان انقلاب اسلامی دیگر بار به ولایت فقیه و احکام سیاسی ولی فقیه، واقعیت اجتماعی بخشید و پیروزی انقلاب به آن رسمیت داد. مذهب با چهره اجتماعی ولایت فقیه این‌که می‌توانست قدرت مردمی را که به مصداق «یدالله مع الجامعه» ظهور قدرت الهی است. در مسیر اجرای احکام ولایتی که از قداست دینی برخوردارند، به صورت یک نیروی فعال و کارآمد بسیج کند، پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و استقرار حکومت جمهوری اسلامی، بعد فرهنگ قدرت دفاعی را به کمک عوامل اقتصادی و مذهبی در جهت تقویت اراده ملی و ایجاد وحدت، انسجام و یکپارچگی همگانی و رهبری داهیان حضرت امام خمینی (ره) نیز موثرترین عامل در انسجام بیشتر این قدرت و به کارگیری این نیروی عظیم ایجاد شده از انقلاب برای دفاع از آرمان‌های مقدس انقلاب میهن اسلامی بود (پورشاسب، ۱۳۸۶: ۱۲۶-۱۲۵).

بیشترین نقش و تلاش را در دوران ۸ ساله جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، قدرت مذهبی به رهبری حضرت امام خمینی (ره) بر عهده داشت. نیروهای نظامی با پشتوانه نیروهای عظیم بسیج مردمی با

الهام از آرمان‌های دینی و اسوه‌های مقاومت و شهادت شیعی و به‌ویژه فرهنگ غنی عاشورای حسینی به مقابله با دشمن پرداخته و با اقتدا به سرور و سالار شهیدان و اصحاب با وفایش و نثار خون خود دشمن قدرتمند را با همه پشتیبانی که از جانب جهان استکبار و ارتجاع منطقه صورت می‌گرفت، شکست دادند. قدرت دفاعی جمهوری اسلامی ایران متأثر از مبانی و گزاره‌های اسلامی، دفاع را امری مقدس می‌داند و اصل حیاتی آن یعنی «مردم‌سازی دفاع» در عرصه نیروی انسانی مبتنی بر بسیج نیروی انسانی است، نیرویی که تعلیم یافته‌ی مکتب «عاشورا است» و با روحیه جنگاوری مناسب و برخورداری از سطح آموزش- مهارتی بالا، آماده‌ی دفاع از کشور و ارزش‌های والای آن تا سر حد «شهادت» است (آقاجانی، عسگری، ۱۳۹۱: ۱۹۵).

۱-۲-۴. قدرت نرم و معنوی جمهوری اسلامی ایران

ظهور انقلاب اسلامی که با برچیدن استبداد ۲۵۰۰ ساله شاهنشاهی سلطه فراگیر و همه‌جانبه آمریکا در ایران آغاز شد به همراه خود، انقلاب بزرگ‌تر و عظیم‌تر را به تعبیر حضرت امام خمینی (ره) رقم زد و آن انقلاب درونی و معنوی بود. این انقلاب نه تنها به پارادایم انزوای دینی از حیات اجتماعی و سیاسی بشریت و ختبی بودن ابعاد مبارزاتی آن پایان داد، بلکه در کنار احیای هویت دینی ملت‌ها، فرهنگ سیاسی اسلامی را در ایران، منطقه و جهان حاکم نمود، فرهنگی که قدرت سلطه قدرت‌های سلطه‌گر و مستبدان حاکم بر کشورهای مسلمان و جهان سوم را به چالش کشید. قدرت نرم جوشیده از متن انقلاب اسلامی با خاستگاه دینی و اسلامی آن نه تنها در دوران انقلاب اسلامی از توده‌های منفرد و پراکنده به تعبیر میشل فوکو روح جمع‌گرایانه و شگفت‌انگیزی را خلق نمود، بلکه روند و جریان تاریخ را دگرگون کرد. در حال حاضر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران نسبت به گذشته بیشتر شده است. در واقع در پرتو چنین قدرت نرمی است که انقلاب اسلامی در ایران و منطقه توانسته فراز و فرودهایی را پشت سر نهاده، بالنده و پویانده راه خود را ادامه دهد. نفوذ قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در دل نهضت‌های آزادی‌بخش و مردم‌ستمدیده منطقه و جهان ریشه دوانده است (محمدی، ۱۳۸۹: ۴۰).

۱-۳-۳. تعریف عملیاتی متغیرها

۱-۳-۱. قدرت منطقه‌ای

به عقیده برخی اندیشمندان هر کشوری در عرصه روابط بین‌الملل جایگاه و موقعیتی را می‌تواند برای خود تعریف نماید. این تعریف تابعی از مؤلفه‌های گوناگون است این مؤلفه‌ها که مبنای تعریف وضعیت هر کشور در نظام بین‌الملل می‌باشد عبارتند از: قدرت نظامی، اقتصادی، دسترسی اطلاعاتی، پیشگامی در جریان تولید علم، بهرمندی از فناوری‌های نوین و پیشرفته و قابلیت‌های ملی (نظیر فرهنگ، و پیشینه تاریخی، وضعیت جغرافیایی، جمعیت، ژئوپلیتیک کشور و سرانجام سطح توقعات (عسکری، ۱۳۸۶: ۶۸).

۱-۳-۲. راهبرد دفاعی

راهبرد دفاعی در فرهنگ دفاعی-امنیتی، علم و هنر به کارگیری همه قدرت کشور در جهت مقابله با تهدید یا تهدیدات علیه امنیت ملی است (نوروزی، ۱۳۸۵: ۹۶). در راهبرد دفاعی بحث این است که چگونه از تمام ابعاد قدرت ملی برای دستیابی به اهداف دفاعی کشور استفاده نماییم (افشردی؛ ۱۳۸۶: ۷).

۱-۳-۳ چشم‌انداز فرهنگی کشور: چشم‌انداز فرهنگی کشور در افق ۱۴۰۴، ترسیم‌کننده قله‌ها و وضعیت مطلوب فرهنگی کشور در افق ۱۴۰۴ است که بر مبنای ارزش‌ها و اصول بنیادین فرهنگی کشور، رهنمودهای مقام معظم رهبری (ره)، سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ و سایر اسناد فرادستی و همچنین مقتضیات ملی، منطقه‌ای و جهانی طراحی شده است (دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی سند مهندسی، ۱۳۹۱: ۴).

قدرت برتر دفاعی منطقه: قدرت برتر دفاعی منطقه را می‌توان چنین تعریف کرد: توان بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود قدرت منطقه ای نظیر: ژئوپلیتیک، قدرت مرجع بودن یا همان قاعده‌سازی و ساختارسازی، ایجاد ارتباطات متقابل و انتخاب شیوه‌های مناسب منابع قدرت (سخت، نرم، هوشمند) با به‌کارگیری منابع مادی و معنوی قدرت دفاعی- ارتقای شاخص‌ها و ظرفیت مولفه‌های سیاسی، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، نظامی، علمی و فناوری، زیستی و ژئوپلیتیکی آن و ایجاد امنیت داخلی در مقایسه با ۲۳ کشور موجود در منطقه‌ی آسیای غربی (مطالعات گروهی دوره ششم سیاست دفاعی، ۱۳۹۴، ۸۵).

۴-۳. تجزیه و تحلیل داده‌ها

ماحصل نظرخواهی در خصوص فرهنگ و کسب قدرت برتر دفاعی کشور در منطقه جنوب غرب آسیا (بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴)، طی ۴۵ گویه از جامعه نمونه مطرح گردید که به منظور تجزیه و تحلیل و مشخص ساختن اطلاعات بدست آمده، به صورت پرسشنامه مطرح و در مقیاس رتبه‌ای ارزیابی و نتایج پس از پاسخ‌های پژوهش‌خواندگان به سؤالات مطرح شده در شاخص‌های مورد نظر از طریق جدول، ترتیب آزمون مرتبط با آن‌ها به شرح زیر انجام گردیده است:

۳-۴-۱. محاسبه‌ی امتیاز موزون وضع موجود عوامل داخلی:

جدول ۴-۱ محاسبه‌ی وزن‌ها (درجه اهمیت) و امتیاز موزون نقاط قوت و ضعف عوامل داخلی

جدول در فصلنامه نگهداری می‌شود

۳-۴-۱-۲. تحلیل وضع موجود عوامل داخلی:

با محاسبه صورت گرفته و میانگین عوامل داخلی و از طرفی با توجه به جمع امتیازات موزون محاسبه شده در جدول‌های بالا (نمره دریافتی در وضعیت موجود عوامل داخلی در بعد فرهنگی بیشتر از ۳ به دست آمده) این‌گونه استنباط و نتیجه‌گیری می‌گردد که سازمان از نظر عوامل داخلی در مجموع دارای قوت می‌باشد.

تعیین وزن‌های (درجه اهمیت) و امتیاز موزون وضع موجود عوامل خارجی:

جدول ۴-۲ محاسبه وزن‌ها (درجه اهمیت) و امتیاز موزون نقاط فرصت و تهدید عوامل خارجی

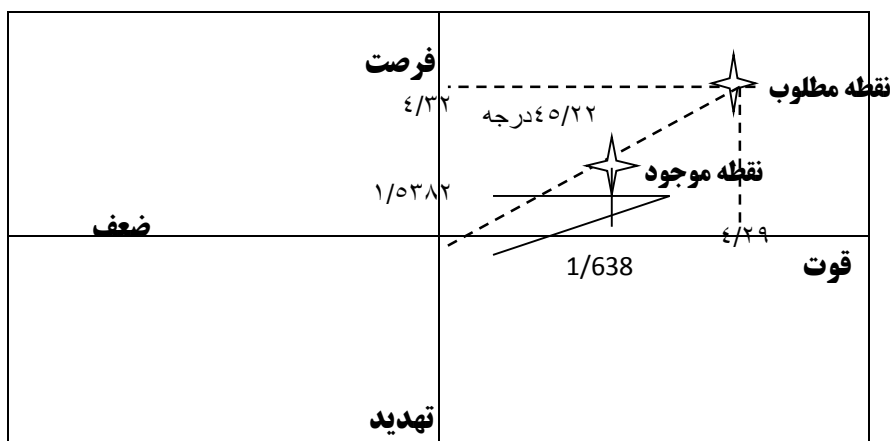
نگهداری در فصلنامه

۳-۴-۳. تحلیل وضع موجود عوامل خارجی:

با محاسبه صورت گرفته و میانگین عوامل خارجی و از طرفی با توجه به جمع امتیازات موزون محاسبه شده در جداول فوق (نمره دریافتی در وضعیت موجود عوامل خارجی بیشتر از ۳ به دست آمده) این‌گونه استنباط و نتیجه‌گیری می‌گردد که سازمان از نظر عوامل خارجی در مجموع دارای فرصت می‌باشد.

۳-۴-۴. رسم نمودار موقعیت راهبردی:

محورهای مختصات را نیز بر همین اساس رسم و نقطه مورد بحث را روی آن مشخص کرده و از مرکز پاره خطی را تا آن نقطه ترسیم می‌گردد. این بردار بیانگر وضع موجود است. نقطه مطلوب در این دستگاه مختصات، بردار به طول $\sqrt{4.29^2 \times 4.32^2} = 5.78$ با زاویه $45/22$ درجه می‌باشد و هدف مشخص کردن زاویه بین این دو بردار است تا با اختصاص امکانات لازم از وضع موجود به وضع مطلوب برسیم. شکل زیر در قالب یک نمودار بیان‌کننده موارد بیان شده می‌باشد.

نمودار ۱-۴ - مشخصات منطقه راهبردی

بنابراین بردار وضع موجود دارای طول $2/2471$ و اختلاف زاویه $2/00$ تا $45/22$ درجه است. در شرایط مورد اشاره در بالا لازم است با اختصاص امکانات به نقطه مطلوب برسیم، بنابراین ضروری است امکانات به صورتی بهینه تقسیم شود. با بدست آوردن مجموع ضرایب گروه‌ها می‌توانیم امکانات موجود را به گونه‌ای در راستای رفع ضعف‌ها و تهدیدها و همچنین به کارگیری قوت‌ها و فرصت‌ها تقسیم کنیم که رسیدن به نقطه مطلوب امکان‌پذیر گردد. به این منظور امکانات مورد نیاز ابتدا در بین مجموع قوت‌ها و ضعف‌ها و سپس بین مجموع فرصت‌ها و تهدیدها و در نهایت بین هر یک بر حسب درصد تقسیم شده است. نمودار فوق حاصل انجام محاسبات لازم و مبین این تقسیم‌بندی می‌باشد. وضعیت فعلی عملکرد فرهنگی

برابر نمودار و محاسبات صورت گرفته در حالت تهاجمی بوده و نشان‌دهنده این مطلب می‌باشد که با استفاده از قوت‌ها و فرصت‌های خود، حداکثر استفاده را از فرصت‌های محیطی به‌عمل آوریم و به دنبال رشد و توسعه فرهنگی کشور بوده.

۳-۴-۵. ماتریس تعیین موقعیت و اقدام راهبردی:

پس از شناسایی عوامل محیطی (فرصت‌ها و تهدیدها) و عوامل درونی (قوت‌ها و ضعف‌ها) و تعیین عوامل کلیدی از غیرکلیدی و پس از معین شدن رویکرد و جهت حرکت راهبرد سازمان از طریق ماتریس SPACE، زمان پیشنهاد و انتخاب گزینه‌های راهبرد فرا می‌رسد. راهبرد در واقع چگونگی دستیابی به اهداف فرهنگی در این حوزه را بیان می‌نماید.

بهبود در مدل SWOT و تدوین راهبرد بر اساس SWOT بهبود یافته: در مدل SWOT پس از فهرست کردن هر یک از عوامل قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها و نوشتن آن‌ها در محل‌های مربوط به خود، از محل تلاقی هر یک از آن‌ها راهبردهای مورد نظر حاصل گردید و این ماتریس منجر به چهار دسته راهبرد، SO، ST، WO و WT گردید. در نهایت با قضاوت و تجزیه و تحلیل، راهبردها به شرح زیر مشخص گردیدند:

راهبرد ۱: تبیین مبانی نظری و معرفت‌شناسی و توسعه تجربیات حاصل از دفاع مقدس از طریق برنامه‌ریزی جهت پیوند نسل جوان کنونی و انگارہ‌سازی برای آیندگان از طریق برنامه‌ریزی جهت پیوند نسل‌های کنونی و آینده‌ی کشور با نسل سرافراز انقلاب و دفاع مقدس.

راهبرد ۲: توسعه ظرفیت و توانمندی‌های فرهنگ دفاعی و پیشینه تاریخی ممتاز کشور به ویژه دفاع مقدس از طریق الهام بخشی و اشاعه فرهنگ مقاومت در نیروهای مسلح و محیط داخلی.

راهبرد ۳: توسعه فرهنگ و باورهای اعتقادی و مذهبی از طریق استفاده حداکثری از نمادهای دینی و مذهبی (حج، عاشورا، ظلم‌ستیزی و استکبار‌ستیزی) و ارائه الگوی مردم‌سالاری دینی جهت پیوند کشورهای منطقه.

راهبرد ۳: افزایش انسجام، هماهنگی و هم‌افزایی در جبهه فرهنگی کشور با اتکا به مدیریت هوشمندانه رهبری و استفاده از ظرفیت عمق راهبردی فرهنگی کشور در منطقه.

راهبرد ۴: تعمیق فرهنگ دینی و تقویت و بسط نگرش روحیه ملی و استقلال طلبی و دشمن ستیزی مردم ایران از طریق بهره‌گیری از افتخارات تاریخی ملت ایران به ویژه دفاع مقدس در دفاع از ارزش‌های کشور.

راهبرد ۵: حداکثر بهره‌برداری از جایگاه و نفوذ و منویات مقام معظم رهبری جهت روشن‌نگری افکار عمومی داخلی و خارجی در مقابله با تهاجم فرهنگی غرب، از طریق عملیاتی نمودن منویات معظم‌له.

راهبرد ۶: افزایش سطح آگاهی‌ها و بصیرت در رابطه با جنگ فرهنگی دشمن در بین مسئولان نظام فرهنگی کشور از طریق تدوین و اجرای منشور فرهنگی انقلاب اسلامی همانند نقشه فرهنگی کشور و تدوین راهبردهای مناسب.

۳-۴-۶. استفاده از تکنیک TOPSIS جهت رتبه‌بندی یا مرتب‌سازی مطلوبیت‌ها

مرحله چهارم پرسشنامه، بررسی میزان تأثیر راهبردهای استخراجی با ابزار TOPSIS است که تکنیک رتبه‌بندی یا مرتب‌سازی مطلوبیت‌ها، بر اساس میزان نزدیکی آن‌ها به پاسخ ایده‌آل (A^*) می‌باشد. در این روش، پاسخ بهینه، نزدیک‌ترین به پاسخ ایده‌آل مثبت و در عین حال دورترین آن‌ها از پاسخ ایده‌آل منفی (A') است. این تکنیک شامل ۵ مرحله است. اما پیش از شروع مراحل ابتدا ماتریس اولیه (تصمیم) را تشکیل داده که در آن گزینه‌ها معرف راهبردها و عناوین ستون‌ها معرف معیارهای قوت، ضعف، فرصت و تهدید در این پژوهش‌اند.

جدول ۴-۴ ارزیابی هر راهبرد با توجه به معیارها توسط تصمیم‌گیرنده‌ها

نگهداری در فصلنامه

اکنون بهترین پاسخ (پاسخ بهینه) جایگزین، بر اساس رتبه و جایگاه مطلوبیت C_j^* در جدول فوق انتخاب می‌شود. یعنی نزدیکترین C_j^* به پاسخ ایده‌آل. همان‌طور که از شکل مقابل مشخص است، ترتیب اهمیت راهبردها مطابق مطلوبیت آن‌ها (C_j^*) به صورت ذیل می‌باشد:

راهبرد ۱ < راهبرد ۳ < راهبرد ۵ < راهبرد ۹ < راهبرد ۶ < راهبرد ۲ < راهبرد ۴ < راهبرد ۷ < راهبرد ۸ < راهبرد ۱۰

۵. نتیجه‌گیری

۵-۱. هدف اصلی این مطالعه تحقیقاتی، شناسایی شاخص‌های ارزیابی مولفه قدرت فرهنگی و در نهایت تدوین راهبردهای مناسب‌تر برای کسب قدرت برتر دفاعی کشور در حوزه فرهنگی در منطقه جنوب غرب آسیا (بر اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴) است. داده‌های این پژوهش در دو بخش تهیه و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند:

۱- در بخش اول برای تدوین راهبردهای اجرایی، از ابزارهای پژوهش عملیاتی و ریاضی با روش نوین (SWOT) استفاده شده است.

۲- در بخش دوم ضمن تدوین راهبردهای کسب قدرت برتر دفاعی، اولویت‌بندی راهبردهای مذکور و همچنین مطلوبیت آن‌ها نیز تعیین شده و در دستگاه مختصات دکارتی، جمع جبری ارزش‌ها، ضریب زاویه یک خط در صفحه، تخصیص منابع، جدول سوات، ماتریس بهبودیافته، ماتریس مقایسه زوجی و ماتریس تاپسیس از مواردی است که در فرایند تدوین راهبردها مورد استفاده قرار گرفته است. نتایج این پژوهش به منظور پاسخ‌گویی به سؤال‌های تحقیق به شرح پیش‌رو می‌باشد.

در این پژوهش به منظور بررسی آماری و تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده جهت آزمون فرضیه از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده تا در ابتدا میزان تأثیر مؤلفه‌های مورد نظر فرهنگی بر کسب قدرت برتر دفاعی کشور در حوزه فرهنگی در منطقه جنوب غرب آسیا (بر

اساس سند چشم‌انداز ۱۴۰۴) مشخص گردد. به این منظور پرسشنامه‌ای مبتنی بر ۴۵ سؤال در مورد عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر کسب قدرت برتر دفاعی کشور در حوزه فرهنگی تنظیم گردید.

در این پژوهش برای تعیین نقاط قوت و ضعف و تهدید و فرصت و دستیابی به ماتریس ارزیابی عوامل داخلی، در ابتدا عوامل داخلی را که بیش‌تر به قضاوت‌های شهودی و نقطه نظرات جامعه‌ی خبره و ذی‌نفعان تکیه دارد، تعیین گردید و پس از گردآوری اطلاعات، مهم‌ترین نقاط قوت و ضعف عوامل داخلی که نقش مؤثر و عمده‌ای در ابعاد مختلف قدرت برتر دفاعی کشور در حوزه فرهنگی در منطقه جنوب غرب آسیا ایفا می‌نمایند را براساس نظرات جامعه خبره مشخص گردید.

از لحاظ قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگی، در حالت تهاجمی قرار داشته؛ بنابراین باید با استفاده از قوت‌ها و فرصت‌های خود، حداکثر استفاده را از فرصت‌های محیطی به‌عمل آوریم و به‌دنبال رشد و ارتقای فرهنگ کشور بود. در این تحقیق راهبردهای کسب قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه فرهنگ منتج شده از ماتریس SWOT بهبود یافته در نظرسنجی از خبرگان به شرح جدول ۱-۵ استخراج گردیده‌اند. با محاسبه صورت گرفته و میانگین عوامل داخلی و از طرفی با توجه به جمع امتیازات موزون محاسبه شده این‌گونه استنباط و نتیجه‌گیری گردیده است.

جدول ۱-۵ راهبردهای بُعد فرهنگی قدرت برتر دفاعی

ردیف	شرح راهبرد
۱	پیوند نسل‌های کنونی و آینده کشور با نسل سرفراز انقلاب اسلامی از طریق تبیین مبانی نظری و معرفت‌شناسی و توسعه تجربیات حاصل از فرهنگ دفاع مقدس با برنامه‌ریزی صحیح جهت انگاره سازی برای آیندگان
۲	توسعه و تعمیق فرهنگ دینی و تقویت فرهنگ دفاعی بابه‌گیری از پیشینه تاریخی ممتاز کشور به‌ویژه دفاع مقدس با الهام بخشی و اشاعه فرهنگ مقاومت در نیروهای مسلح و بسیج مردمی
۳	تقویت باورهای اعتقادی و مذهبی از طریق استفاده حداکثری از نمادهای دینی و مذهبی مانند: فرهنگ عاشورا و ایثارگری، ظلم‌ستیزی، استکبارستیزی و مقاومت مردمی و دیگر ارزش‌های دینی در سطح ملی و سایر کشورهای مسلمان و همسو با هدف تقویت قدرت بازدارندگی در مقابل

استکبار	
افزایش انسجام، هماهنگی و هم‌افزایی در جبهه فرهنگی کشور با اتکا به آرا و اندیشه های حضرت امام خامنه‌ای «ره» به منظور استفاده از این ظرفیت‌ها در استحکام قدرت دفاعی و اقتدار فرهنگی کشور	۴
بهره‌گیری از مدیریت هوشمندانه دینی و فرهنگی ولی امر مسلمین حضرت امام خامنه‌ای «مدظله العالی» جهت توسعه‌ی علائق، مشترکات و پیوندهای میان مسلمانان در چارچوب دیپلماسی فرهنگی به منظور توسعه حوزه نفوذ فرهنگی کشور در منطقه.	۵
تقویت تأثیرگذاری در روند بیداری اسلامی در منطقه از طریق توسعه گفتمان انقلاب اسلامی و دستاوردهای نظام مردم‌سالاری دینی به منظور ارتقای نقش و جایگاه اقتدار فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در منطقه	۶
به چالش کشیدن مبانی فکری و فرهنگی لیبرالیسم از طریق ترویج اسلام ناب محمدی (ص) و فرهنگ اسلامی-ایرانی به منظور اثبات قدرت فرهنگی انقلاب اسلامی در منطقه	۷
حداکثر بهره‌برداری از تدابیر، آرا و اندیشه های حضرت امام خامنه‌ای «مدظله العالی» جهت روشنگری افکار عمومی و افزایش سطح آگاهی‌ها و بصیرت در رابطه با جنگ فرهنگی دشمن در بین مسئولان کشور با تدوین راهبردهای مناسب در مقابله با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم دشمنان	۸

راهبرد ۱ < راهبرد ۳ < راهبرد ۵ < راهبرد ۶ < راهبرد ۲ < راهبرد ۴ < راهبرد

پس می‌توان نتیجه گرفت که راهبرد یکم مناسب‌ترین راهبردها به شمار می‌رود. بنابراین مناسب‌ترین راهبرد برای بعد فرهنگی قدرت برتر دفاعی «پیوند نسل‌های کنونی و آینده‌ی کشور با نسل سرافراز انقلاب اسلامی از طریق تبیین مبانی نظری و معرفت‌شناسی و توسعه تجربیات حاصل از فرهنگ دفاع مقدس با برنامه‌ریزی صحیح جهت انگاره‌سازی برای آیندگان» می‌باشد.

۲-۴. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بررسی تحقیقات صورت گرفته نشان می‌دهد که در حال حاضر در زمینه قدرت دفاعی برتر منطقه کار پژوهشی قابل ملاحظه‌ای صورت نگرفته است. بنابراین در این تحقیق می‌توان با تدوین راهبردهای قدرت دفاعی برتر منطقه در حوزه فرهنگی بر اساس سند چشم‌انداز و شناسایی تهدیدات، فرصت‌ها، نقاط ضعف و قوت با توجه به نگاه به آینده بخشی از خلأ مباحث نظری در حوزه قدرت دفاعی کشور را جبران نمود. از آنجا که اجرایی شدن راهبردهای مورد اشاره؛ مستلزم عملیاتی نمودن (تعیین اهداف کوتاه‌مدت، تدوین راهبردهای وظیفه‌ای، تعیین سیاست‌ها و...) و نهادینه کردن (طراحی ساختار سازمانی متناسب با راهبردها، متناسب‌سازی فرهنگ سازمانی با راهبردها، استقرار نظام بودجه و اعتبار مناسب و به‌کارگیری مدیران عالی جهت اجرایی شدن راهبردها) آنهاست؛ بنابراین اجرایشان نیاز به همکاری نزدیک و هم‌افزایی بسیاری از سازمان‌ها و ارگان‌های قوای مجریه، مقننه و قضاییه با ستاد کل نیروهای مسلح دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود که جهت رفع موانع موجود در این مسیر پر فرازونشیب؛ ستاد کل نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران از پشتوانه اوامر و فرامین دایمانه و مشکل‌گشای فرماندهی معظم کل قوا در راستای رفع مشکلات موجود؛ بهره‌برداری لازم را به عمل آورد.

منابع و یادداشت‌ها

الف. منابع فارسی

- ۱- امام خمینی (ره)، صحیفه نور.
- ۲- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مجموعه بیانات.
- ۳- آقاجانی، احمد و عسگری، محمود، (۱۳۹۱)، عوامل و ویژگی‌های سیاست دفاعی جمهوری اسلامی ایران، تهران: مرکز تحقیقات راهبردی، نامه دفاع، شماره پیاپی ۳۰.
- ۴- افتخاری، اصغر، (۱۳۸۷)، کالبدشکافی اقتدار ملی، تهران، دانشگاه امام صادق(ع).

- ۵- افشردی، محمدحسین (۱۳۸۶)، طرح ریزی راهبردی نظامی در صحنه جنگ و عملیات، تهران، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۶- پارسانیا، حمید، (بی تا)، حدیث پیمانانه پژوهی در انقلاب اسلامی، تهران، دفتر نشر و پخش معارف.
- ۷- پورشاسب، عبدالعلی (۱۳۸۶)، دکترین نظامی جمهوری اسلامی ایران، تهران، دعا.
- ۸- حافظ نیا، محمدرضا، (۱۳۸۱)، جغرافیای سیاسی ایران، تهران، انتشارات سمت.
- ۹- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۶)، قدرت و منافع ملی (مبانی، مفاهیم و روش های سنجش)، تهران، نشر انتخاب.
- ۱۰- دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، (۱۳۹۱)، سند مهندسی، تهران، انتشارات دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- ۱۱- عسگری، محمود (۱۳۸۶)، شاخص های قدرت منطقه ای، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال پنجم، شماره هجدهم.
- ۱۲- قوام، عبدالعلی (۱۳۸۳)، اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل، تهران، سمت.
- ۱۳- نوروزی، محمد تقی (۱۳۸۵)، فرهنگ دفاعی-امنیتی، تهران، انتشارات سنا.
- ۱۴- نصری، قدیر (۱۳۸۴)، تامل روش شناختی بر مکتب با رفتار منطقه ای امنیت، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال هشتم، شماره بیست نهم.
- ۱۵- کوچکی، سجاد، محبی، افشار، سبزی، حسین. (۱۳۹۶). راهبردهای قدرت برتر دفاعی منطقه در حوزه نظامی بر اساس سند چشم انداز ۱۴۰۴. مطالعات دفاعی استراتژیک، ۱۵-۵۳ (۷۰) ۷۴.
- ۱۶- جهانتاب، محمد (۱۳۸۵). بررسی مولفه های فرهنگی اقتدار ملی و نقش نیروهای مسلح در آن، فصلنامه دانش انتظامی، ۸ (۴)، ۲۶-۴۲.
- ۱۷- محمد دوست، محمد رضا، و اصغریان دستنایی، محمد.، مولوی وردنجانی، عیسی. (۱۴۰۰). نقش راهبردی اقتدار فرهنگی در امتداد حیات اجتماعی شیعیان (با تأکید بر مؤلفه های امامان معصوم علیهم السلام). نشریه اسلام و مطالعات اجتماعی، ۹ (۲) (پیاپی ۳۴)، ۳۶-۶۶.

چکیده انگلیسی

Research article: Introducing the strategies of the defense culture authority of J.A. Iran in the region based on the perspective document 1404

By:

Hossein Sabzi, Afshar Mohebi, Hamidreza Hatami

Abstract

Culture, as a software aspect of power, has always been the most influential among the components of power and is considered one of the most fundamental requirements for the defense power of any country. Cultural power, while being a means of defense and conquest, can influence other components of power and strengthen or weaken it. And this importance is evident in the documents and orders of the founder of the Islamic Republic of Iran and the Supreme Leader. The main purpose of this article is to formulate strategies for gaining the superior defense power of the region in the field of culture based on document ۱۴۰۴ and factors and indicators related to it. Descriptive and inferential methods have been used in this research. The statistical population includes experts in cultural and defense affairs, and the sample size is ۶۰ people. Based on this, by using the SWOT analysis method, each of the strengths, weaknesses, opportunities and threats were identified according to the internal and external environment of the country and appropriate strategies were selected, and by using the TOPSIS method, strategies were prioritized and finally superior strategies in the field of culture were selected and suggested, and the analysis shows that we are in an aggressive mode in terms of the superior defense power of the region in the cultural field. Therefore, it can be concluded that the first strategy is considered the most appropriate strategy. Therefore, the most appropriate strategy for the cultural dimension of the superior defense power is to connect the current and future generations of the country with the proud generation of the Islamic Revolution through the explanation of the theoretical foundations and epistemology and the development of the experiences gained from the culture of sacred defense with proper planning for conceptualization. It is for posterity

Keywords: defense strategy, culture, superior defense power, regional power, vision document, defense culture leadership strategy